

TRANSPORT TERRORISMGA QARSHI KURASHISHNING
ALOHIIDA HUQUQIY JIHATLARI

Рахимов Мухаммадсодиқ Давронжон ўғли

Мустақил изланувчи

Аннотация: ушбу мақолада террорчилик ҳаракатлари хусусан транспорт ёрдамида содир этилган террорчилик ҳаракатларини олдини олиш ҳамда унга қарши курашишнинг халқаро ва миллий ҳуқуқий асослари ёритилган.

Калит сўзлар: террор, аксилтеррор, конвенция, пакт, террористик ҳаркат, транспорт терроризми, ҳуқуқ тартибот органлари.

Аннотация: В данной статье описываются международные и национальные правовые основы предупреждения и пресечения террористических актов и, в частности, актов, совершаемых с помощью транспортных средств.

Ключевые слова: террор, антитеррор, конвенция, пакт, теракт, транспортный террор, правоохранительные органы.

Annotation: This article describes the international and national legal framework for the prevention and suppression of terrorist acts and, in particular acts committed by means of vehicles.

Keywords: terror, anti-terror, convention, pact, terrorist attack, act of terrorism, terror of transport, law enforcement agencies.

Маълумки, халқаро терроризмга қарши курашнинг универсал даражада самарадорлигини ошириш зарурияти ўтган асрнинг биринчи ярмидан кучая бошлади.

Дунё ҳамжамияти томонидан террорчиликка қарши курашиш жараёни кучайтирилган сари террорчилик ҳаракатларини содир этилиш усуллари ҳам ўзгариб бормоқда. Таъкидлаш жоизки охирги йилларда террорчилик

харакатларини содир этишда транспорт воситаларидан фойдаланиш ҳолатлари кўпроқ кузатилмоқда. Транспорт терроризми тушунчасига олимлар томонидан турли хил таърифлар берилган. Хусусан рус олимлари А.М.Кирокосян¹ ва Л.Ю.Таова²лар “Транспортдаги терроризм – бу зўровонликнинг махсус ташкиллаштирилган кўриниши бўлиб, экстремистик гояларни амалга оширишга йўналтирилган, уюшган субъектларнинг фавқулодда агрессияга чакирувчи тадбирларини транспорт воситалари билан ёки транспорт воситаларида амалга оширилишидир” - деб таъриф беришган.

Бугунги кунда транспорт воситалари томонидан содир этилаётган террорчилик ҳаракатларини олдини олиш ва унга қарши курашишнинг ҳуқуқий асослари йилдан йилга такомиллашиб бормоқда.

Тарихга назар ташлайдиган бўлсак, 1926 йили Брюссель шаҳрида бўлиб ўтган жиноят ҳуқуқи бўйича Биринчи Халқаро Конгрессда терроризмга барҳам беришга оид бир қатор халқаро анжуманлар уюштирилган. Ушбу анжуманларда терроризмга қарши курашнинг асосий йўналишлари белгиланган ва бир қатор халқаро ҳужжатлар қабул қилинган.

1937 йилги Конвенция камчиликлардан ҳоли бўлмасада, у халқаро терроризмга қарши курашишда ўзининг салмоқли ҳиссасини қўшди. Жумладан, давлатлар маълум даражада фақат бирлашган ҳолдагина террорчилик таҳдидига тенг келиш мумкинлиги ва бугунги кунда аксилтеррор универсал механизмларни яратишга эҳтиёж пайдо бўлганлигини англаб етди. Шунингдек, конвенцияда жавобгарлик тушунчаси ва механизми, террорчилик хуружлари билан халқаро миқёсда курашиш тартиби, экстрадиция масалалари халқаро терроризмга қарши кураш борасида универсал ҳуқуқий асосларни яратишга муҳим туртки бўлган дейиш мумкин.

¹ Кирокосян А.М. Терроризм на транспорте как угроза современному обществу: социально-философский анализ: Автореф. дисс ... канд. филос. наук. – М: Воен. ун-т МО. РФ, 2007 – С. 15-25;

² Таова Л.Ю. Терроризм на транспорте как угроза современному обществу// Веб-сайт Кибернетика - <https://cyberleninka.ru/article/n/terrorizm-na-transporte-kak-ugroza-sovremennomu-obschestvu>, 12.2014.;

Бугунги кунда халқаро терроризмга қарши кураш борасида 19 та универсал конвенция ва учта қўшимча протоколлар қабул қилинган бўлиб, улар халқаро терроризмнинг хилма-хил турларини назарда тутди. Ушбу конвенцияларда жиноят деб назарда тутилган хатти-ҳаракатларга барҳам бериш борасида давлатлар томонида ушбу хатти-ҳаракат мажмуини миллий қонунчилигида жиноят деб топиш, ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш, шу жумладан суд ва дастлабки тергов давомида зарур бўлган далилларни тақдим этиш мажбурияти белгиланган³.

Ҳозирда Ўзбекистон 12 та ана шундай халқаро шартномаларни ратификация қилган. Улар қаторида 1971 йилдаги фуқаро авиациясининг хавфсизлигига таҳдид соладиган ноқонуний актларга қарши кураш; 1973 йилдаги халқаро актлардан фойдаланувчи шахслар, шу жумладан, дипломатик агентларга қарши жиноятлар учун жазолаш ва уларни бартараф қилиш; 1979 йилдаги гаровга олиш ҳаракатларига қарши кураш; 1980 йилдаги ядровий материалларнинг ҳимояси; 1988 йилдаги денгиз кемалари ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган ноқонуний актларга қарши кураш; 1997 йилдаги бомбавий терроризмга қарши кураш; 1999 йилдаги терроризмни молиялаштиришга қарши кураш халқаро конвенциялари борлигини кўриш мумкин.

2001 йилнинг 11 сентябрида бўлиб ўтган воқеалар жаҳон ҳамжамиятининг халқаро терроризм муаммосига жиддийроқ эътибор беришга чақирди. Ушбу воқеалардан сўнг дунёнинг кўплаб давлатлари ўз қонунчилигини кўриб чиқиб, терроризмга қарши курашнинг махсус асосларига эга эмаслиги ёки бу қонунлар бугунги кун талабига жавоб бера олмаслигини англаб етди. БМТнинг кейинроқ қабул қилинган ҳужжатлари терроризм феноменини тадқиқ этишнинг назарий базасини янада

³ Международные соглашения по борьбе с терроризмом.//www.un.org/russian/terrorism/instruments.shtml.

ривожлантириш, халқаро терроризмни бартараф этиш мақсадидаги амалий ишларга қаратилди.

Хусусан, 2006 йилнинг 8 сентябрида БМТнинг 192 аъзо давлатлари томонидан глобал аксилтеррор стратегия қабул қилинди ва шу йилнинг 19 сентябрида Бош Ассамблеянинг юқори даражадаги учрашувидан сўнг у амалиётга киритилди. Бу дунё мамлакатларининг терроризмга қарши кураш борасидаги умумий ёндашувини ўзида акс эттирган дастлабки стратегияси ҳисобланади⁴.

Терроризмга қарши курашиш муаммоси халқаро аҳамият касб этиб бориши билан бир вақтда Ўзбекистон Республикаси ҳам бу борада етарли тажрибага эга бўлиб бормоқда. Мазкур муаммони олдини олишдаги ҳуқуқий асосларни мустаҳкамлаш юзасидан ҳукуматимиз давлатлараро икки ва кўп томонлама ҳамкорликни йўлга қўйган ҳолда терроризмга қарши курашда фаол иштирок этмоқда.

Хусусан, 2000 йилнинг 21 апрелида Тошкентда Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Ўзбекистон Республикалари ўртасида “Терроризм, сиёсий ва диний экстремизм, трансчегаравий уюшган жиноятчилик ва томонларнинг хавфсизлиги ва барқарорлигига бўлаётган бошқа таҳдидларга қарши курашда ҳамкорликда фаолият олиб бориш тўғрисида”ги шартнома имзоланди. Шунингдек, 2008 йили НАТОнинг Бухарест саммитида Ўзбекистон Республикаси биринчи президенти И.А.Каримов терроризм ва наркотрафикнинг ўчоғи бўлган Афғонистонда тинчлик ва барқарорликни таъминлаш мақсадида «6+3» (Афғонистонга чегарадош олти давлат ҳамда АҚШ, Россия ва НАТО) лойиҳаси доирасида ҳамкорликни ривожлантириш ташаббуси билан чиққанлиги ҳам минтақавий хавфсизликни таъминлашда, мамлакатимизнинг терроризм таҳдидидан ҳоли бўлишида муҳим аҳамият касб этади.

⁴ Международные соглашения по борьбе с терроризмом. <http://www.un.org/russian/terrorism>.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси БМТ доирасида терроризмга қарши курашнинг ҳуқуқий асосларини белгилаб берувчи 10 дан ортиқ халқаро Конвенцияларни ратификация қилди. Хусусан, 2008 йилнинг 24 январида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси томонидан «Ўзбекистон Республикасининг «Ядровий терроризм актларига қарши кураш тўғрисида»ги халқаро конвенцияга (2005 йил 13 апрель Нью-Йорк) қўшилиши тўғрисида»ги қонун қабул қилинди.

Ўзбекистон Республикасининг терроризмга қарши кураш соҳасидаги миллий қонунчилиги асосларини Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 155-моддаси, 2000 йилнинг 15 декабрида қабул қилинган “Терроризмга қарши кураш тўғрисида”ги қонун ва Олий Мажлис томонидан ратификация қилинган икки ва қўп томонлама шартнома ва битимлар ташкил этади.

Транспорт терроризмини аниқлаш ва унга қарши курашиш масалалари ҳам мамлакат доирасида айнан шу ҳужжатларда тартибга солинади.

Хусусан, қонуннинг 2-моддасидаги асосий тушунчаларда террорчилик ҳаракати тушунчасига берилган таърифда теракт содир этилишида транспорт воситаларидан фойдаланилиши мумкинлиги таъкидланган.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, халқаро терроризмга қарши курашнинг ҳуқуқий асослари таҳлил қилинганда, айнан автотранспорт воситаларидан фойдаланган ҳолда терактлар содир этилишига қарши курашиш масаласида халқаро ёки миллий давлатчилик доирасидаги ҳуқуқий ҳужжатлар тарқоқ бўлиб, транспорт терроризмининг барча жиҳатларини тизимлаштириб тартибга солувчи ягона номаларни мавжуд эмаслиги маълум бўлди. Хусусан, халқаро миқёсда ушбу йўналишни тартибга солувчи ҳужжатлар турли конвенцияларга бўлиниб кетган бўлса, миллий давлатчилик миқёсида ҳам транспорт хавфсизлигига оид ва терроризмга қарши курашиш

йўналишидаги норматив ҳужжатлар қисман тартибга солинганлиги маълум бўлди.

Адабиётлар:

1. Киракосян А.М. Терроризм на транспорте как угроза современному обществу: социально-философский анализ: Автореф. дисс ... канд. филос. наук. – М: Воен. ун-т МО. РФ, 2007 – С. 15-25;
2. Таова Л.Ю. Терроризм на транспорте как угроза современному обществу// Веб-сайт Кибернетика - <https://cyberleninka.ru/article/n/terrorizm-na-transporte-kak-ugroza-sovremennomu-obschestvu, 12.2014.>;
3. Лукашук И.И. Международное право. – М.: «Москва», 2001. – С. 247.
4. Международные соглашения по борьбе с терроризмом.//www.un.org/russian/terrorism/instruments.shtml.
5. Международные соглашения по борьбе с терроризмом. <http://www.un.org/russian/terrorism>.
6. Мирзалиев А.Г. Ҳалқаро терроризм намоён бўладиган асосий соҳалар ва унга сабабчи омиллар (Ўзбекистон мисолида): дисс ... маг.дисс. –Т.: С